ఆంధ్రభూమి వివిధ వార్తా సంచిక

ఆదివారం 27-6-1965

మహాపండిత రాహుల్ సాంకృత్యాయన

1937 సంవత్సరం ఆ కు రా లు కాలంలో వాకు తొలిసారి మహాపండిత రాహుల్ సాంకృత్యాయనతో పరిచయం కలిగింది. ఎకడమీషియన్ థియొడార్ షెర్బాట్‌స్కీ ఆహ్వానంపై ఆయన అప్పుడు లెనిన్‌గ్రాడ్‌లో వున్నారు. అక్కడి వున్నంతకాలం ఆయన నిత్యం సోవియట్ దేశ విజ్ఞాన శాస్త్ర పరిషత్తు ప్రాచ్యవిద్యాధ్యయన సంస్థకు వస్తూ వుండేవారు ఎకడమీషియన్ షెర్బాట్‌స్కీ ఆధ్వర్యం వహిస్తూవున్న భారత టిబెట్ విభాగంలో పనిచేస్తూ వుండేవారు, ఆ విభాగంలో యం. పి. మిరోయేవ్ ఎలిజా కోర్‌రోవ్‌స్కయా (ఈమెనే తదుపరి కొత్త కాలానికి రాహుల్జీ వివాహమాడారు) మొదలైన వారుండేవారు. నేనూ అంతకు కొద్ది రోజులక్రితమే. షెర్బాట్‌స్కీవద్ద విద్యార్థిగా చేరి అదే విభాగంలో పని చేయ నారంభించాను. రాహుల్జీ మా విభాగంలో పనిచేస్తూ నే అక్కడ క్రొత్త పనులు విభాగంలో ఖద్రపరచి వున్న టిబెట్ దేశపువారు కొత్తపలకాలను అధ్యయన నిమిత్తం ఆరోజుల్లోనే ఆయనకు దూరప్రాచ్య భాషా శాస్త్రంలోనూ, టిబెటన్, మంగోలియన్ భాషల్లోనూ ప్రఖ్యాతులైన అధ్యాపకులతో పరిచయం కలిగింది.

రాహుల్జీ ఆకర్షణీయమైన వ్యక్తిత్వమూ (ఆయన పొడవరి నిండైన విగ్రహం తీర్చిదిద్దినట్లుండే ఆకారం మృదు గంభీరవాణి) అపారమైనవిజ్ఞాన సంపత్తు, విద్వత్తు మమ్ములనందరినీ ఆకర్షించింది. అప్పటి కాయన వయస్సు 44 సంవత్సరాలు. పరిషత్తు ఉద్యోగబృందం లోనూ ఇతరం వాళ్లకుంటా ఆయన సంభాషణలు వింటూ ముగ్ధులవుతూ వుండేవాళ్ళం మాకు అదంతా చాలా కొత్తగానూ అమిత ఆకర్షణీయంగానూ వుండేది. ప్రత్యేకించి యేళ్ల కాలంలో అంటే, హిందీ, సంస్కృత భాషలలో జరిగే సంభాషణలు మా కెంతో ఆసక్తి దాయకంగా వుండేవి.

ఆ దశలోనే రాహుల్జీకి నవభారత విభాగం అధిపతి ఆచార్య బరెన్నికోవ్‌తోనూ, వి. ఎ. కాస్నోడెంట్‌స్కీ (ఆయన యింగ్లీషు, ఉర్దూ భాషలు ధారాళంగా మాట్లాడేవారు) వి. ఎస్. లెక్సుక్రోవ్‌స్కీ డి.పి. సులెకిన్‌గారలతో పరిచయం కలిగింది.

మహాపండితుడూ మారతీయ ప్రముఖుడూ నైన రాహుల్జీ గురించినమధుర స్మృతులు అనేకం నామనస్సులో నిలిచి వున్నవి. 'సంస్కృత భాషలో సమాసాలు' అనే విషయంపై నేను పరిశోధనా వ్యాసం వ్రాసున్న రోజులవి. పతంజలి వ్యాకరణంలోని సమాస ప్రకరణంలో ఒక భాగాన్ని చదివి వినిపించి సంస్కృత భాష సమాసాల గురించిన సాంప్రదాయక వర్గీకరణకు ఆయనవాకు లోధపరచిన అనుభవం యె న్న డూ మరువలేను. చాలాకాలం తరువాత రెండవ వ్యాయాయం ఆయన లెనిన్‌గ్రాడ్ వచ్చినపుడు కూడా సంస్కృత సమాసాల గురించి నేను ప్రచురింప తలపెట్టి వ్యాసరచనకు ఆయన యెంతో తోడ్పడ్డారు. విశ్రామ సమయాలలోనూ భోజనాల వేళల్లోనూ ఆయన యెంతో మిత్రులతోనూ జరిపిన సంభాషణలు నేన్నెటికీ మరువలేమ. సంస్కృత భాషనుండి "శుకనాసప్తతి" కథలను అనువరించిన (ఈ అనువాదం 1960లో ప్రచురించబడింది)కీర్తి శేషులు యం. ఏ. మిరయెవ్ తరచు మాతోపాటు యీ సంభాషణల్లో పాల్గొంటూ వుండేవారు. లెనిన్‌గ్రాడ్‌లో వుండగా రాహుల్జీకి అవసరమైన పుస్తకాలు చేయడంలో మా విభాగం అధిపతి ఎకడమీషియన్ యథియొడార్ షెర్బాట్‌స్కీ స్వయంగా శ్రద్ధ వహించేవారు. అయనకు లెనిన్‌గ్రాడ్ నగర విశేషాలు చూపేందుకు షెర్బాట్‌స్కీ తమ శిష్యులైన ఐ. యస్. కాబిసోవిచ్, ఇ. యి. బైకాలవ్‌ను నియమించారు తరచుగా ఆయనకు తమ ఇంటివద్ద ఆతిథ్యం యిస్తుండేవారు.

సోవియట్ యూనియన్ యొక్క అత్యున్నత అధికార సంస్థ సుప్రీమ్ సోవియట్‌కు 1938 డిసెంబరు 12వ తేదీన జరిగే ఎన్నికలకు సన్నాహాలు జరుగుతున్న దశ అది. తమ దేశ స్వాతంత్ర్యం గురించే సదా యోచిస్తూవుండే రాహుల్జీ చాలా వివరంగానూ, ఆసక్తి కనబరిచేవారు ఈ ఎన్నికల గురించి సోవియట్ యూనియన్‌లో తమ అనుభవాలను గురించీ సుప్రసిద్ధమైన "సోవియట్ భూమి" అనే తమగ్రంథంలో రాహుల్జీ చాలా వివరంగానూ, ఆసక్తిదాయకంగానూ వ్రాశారు. స్వదేశం తిరిగి వెళ్ళి తదుపరి 1938లో ఆయన యీ గ్రంథాన్ని ప్రచురించబోయారు ఆయన గొప్ప సందేశకుడు తత్వవేత్త అంతే కాక ఆయన గొప్ప రచయిత కూడా

గ్రీకీయ ప్రజల సంగ్రామం ముగిసిన వెంటనే 1948లో ఆయన రెండవసారి సోవియట్ యూనియన్‌కు వచ్చారు. ఆయన పూర్వమిత్రుడు మెట్సీ మరి లేరు (ఆయన 1948 మార్చి 18వ తేదీన తనువు చాలించారు) రాహుల్జీ రెండు సంవత్సరాలపాటు లెనిన్‌గ్రాడ్ విశ్వవిద్యాలయంలో ఆచార్యుడుగా పని చేశారు. ఎకడమీషియన్ బరెన్నికోవ్ ఆధ్వర్యం వహిస్తున్న భారతీయ భాషా శాస్త్రం డిపార్టుమెంటులోని, ప్రాచ్య భాషల అధ్యయన విభాగంలో ఆయన భారత విద్యాధ్యయనానికి సంబంధించిన వివిధ విషయాలు లోతుగా చూస్తూ వుండే

వి. కల్యాసోవ్

వారు ఆయన సంస్కృతం, ప్రాకృతం, హిందీ, ఉర్దూ, టిబెటన్ భాషలు నేర్చేవారు. ఆయన సర్వహించిన కొన్ని సంస్కృత తరగతులకు నేను గూడా హాజరైనవాడను. కాళిదాసుని మేఘదూత దండి దశ కుమార చరితం (ద్వితీయ ఉచ్ఛ్వాస) బోధించి, పాటపై విద్యార్థులతో చర్చలు జరిపేవారు. కీ॥శే॥ షెర్బాట్‌స్కీ వద్ద నేను యిదివరకే యీ రెండు గ్రంథాలనూ చదివాను అయినా, తిరిగి వాటిని మరోసారి భారతీయుడైన ఆ మహాపండితుని వద్ద అధ్యయనం చేయడం చాలా ప్రయోజనకరమనిపించింది.

కళాశాలలో తాను నిర్వహించే విషయాలతో ఆయన ప్రాచ్య విద్యాధ్యయన విభాగంలోని ఉపాధ్యాయులు మైన మాకోసం ప్రత్యేక తరగతులను నిర్వహించేవారు. భారతీయ విద్యాధ్యయనం పట్ల శ్రద్ధాసక్తులుగల ఒక ప్రత్యేక ఉపాధ్యాయ బృందంఏర్పాటు చేయబడింది. ఆయన పాండిత్యం అపారమైంది. పతంజలి శబ్దానుశాసనం, అన్నమ భట్టుని తర్కసంగ్రహం వంటి గ్రంథాలను విశాఖదత్తుని ముద్రారాక్షసం, శూద్రకుని మృచ్ఛకటిక వంటి రచనలలోని భాగాలనూ, ప్రవచనమేమి ప్రాకృతరచనలోని భాగాలనుచదివి వినిపిస్తూ వాటిని బోధ పరిచే వారు.

సరైన శబ్దోచ్చారణగురించిరాహుల్జీ చూపేవారు. నలోపాఖ్యానం, కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రం, ప్రాకృత సేతుబంధంవంటి గ్రంథాలలోని భాగాలను తాను పఠిస్తూ, ఆయన ప్రత్యేకశ్రద్ధతో వివరించేవారు. ఆ గ్రామభాషా విశేషాలు యీ నాటికి భద్రపరచబడి వున్నవి లెనిన్‌గ్రాడ్ విశ్వవిద్యాలయంలోని ధ్వని శాస్త్ర విభాగంలో వాటి ప్రాముఖ్యం సుపరిచితమైన, ప్రియమైన రాహుల్జీ కంఠధ్వనిని వినవచ్చు.

సోవియట్ దేశ సాంస్కృతిక జీవనంపట్ల ఆసక్తి

మా దేశంలో వుండగా ఆయన సోవియట్ పాశ్చాత్య పాంతాల సంస్కృతి సాహిత్యాలపై ప్రత్యేక శ్రద్ధతో కృషి చేశారు. పుష్కిన్, లెర్మంతోవ్, గుల్యావ్‌లి వంటి ప్రసిద్ధ తజిక్ రచయితల కృతులను ఆయన హిందీలోకి, ఉర్దూలోకి అనువదించారు. సోవియట్ దేశ సాంస్కృతిక జీవితంపట్ల ఆయనకు గుర్తింపుతగిన ఆసక్తి వుండేది సోవియట్ నాటకరంగంపట్లకూడ ఆయనకు ప్రీతి మెండు

విశ్వవిద్యాలయంలోని భారతీయ భాషాశాస్త్ర విభాగంలో తను ఆచార్యత్వ విధులను నిర్వర్తించడంతోపాటు ఆయన యిక్కడి సాంఘిక, సాంస్కృతిక కార్యకలాపాలలోగూడా ఎంతో చురుగ్గా పాల్గొంటూ వుండేవారు. 1946లో యీ విశ్వవిద్యాలయంలో సుప్రసిద్ధ భారతీయ రచయిత, మహాకవి రవీంద్రభాధ్ టాగూర్‌కు వర్ధంతి జరిగింది, రవీంద్రుడు జీవితం గురించీ ఆయన రచనలు కార్యకలాపాల గురించీ రాహుల్జీ ఆ ఉత్సవ సభలో హిందీ భాషలో ఒక పెద్దవ్యాసం వర్ణించారు. సర్వజ్ఞుడనీయమైన ఆ ఉత్సవాన్ని సినిమాతీశారు. రెండు దశాబ్దాల క్రితం తియబడిన ఆ చిత్రాన్ని నేటికీ లెనిన్‌గ్రాడ్ విశ్వ విద్యాలయం దర్శించవచ్చు

చాలా దూరాన పరాయి దేశంలో వుటూ గూడా ఆయన యెల్లప్పుడూ స్వంత దేశం గురించి యోచిస్తూ వుండేవారు నిత్యం భారతీయ వార్తా ప్రసారాలు వింటూ, తమ మాతృదేశంలో వస్తున్న గొప్ప మార్పులనూ, పరిణామాలనూ అధ్యయనం గావిస్తూ వుండేవారు. రెండు శతాబ్దాల నిరంతర పోరాట ఫలితంగా భారతదేశం స్వతంత్రం పొందమన్న తరుణమది. స్వాతంత్ర్య ప్రకటన జరుగనున్న 1947 ఆగస్టు 15వ తేదీనాటికే ఆయన స్వదేశం చేరుకోవాలని సంకల్పించాము. జూలై ప్రారంభంలో ఎకడమీషియన్ బరెన్నికోవ్, ఆయన గౌరవార్థం భారతీయ భాషా శాస్త్ర విభాగంలో విడ్కోలు సభయేర్పాటు చేశారు జూలై 5న రాహుల్జీ లండన్ మీదుగా స్వదేశానికి బైలుదేరారు. ఆచార్యుడూ మిత్రుడూ అయిన, ప్రియమైన రాహుల్జీని చివరిసారిగా నేను సూచిందిఅప్పుడే.

అమెరికా రోడ్డు యాత్రికుడు ఎడ్వర్డ్ బైట్ ఈ నెలారంభంలో అమెరికా రోడ్డు పొకలో జూన్ 8న డి 7వరకు 62గంటలు భూప్రదక్షిణం చేసిన సందర్భంలో 20నిమిషాలపాటు విశ్రాంతిసమయంలో తలెయాడినప్పటిదృశ్యం

తూర్పు-పడమరలు

మట్టిమధ్యాహ్నం. భూమి అన్ని వైపులా పడుపాతంలేకుండా సమదృష్టితో చూస్తున్నాడు సూర్యభగవానుడు. సూర్యుని వేడిమిని తగ్గింపజేయమా? అని అప్పుడప్పుడు ఒకటిరెండు మేఘాలు తెరలతెరలుగా ఎదురువచ్చి-తట్టుకోలేక మెల్లగా జారుకొంటున్నయ్. చింతచిగురులు చెరగే ఎండదెబ్బకోర్వలేక ఏళు పక్షాయిలు సైతం ఎక్కడివక్కడదాక్కుకోయినట్టుంది. తారు రోడ్డు కరిగి, గాలిలోకి పొగలు క్రక్కుతూ ఉంది.

ఆ మర్రిచెట్టు క్రింద ఉన్న రాతి బెంచిమీద పట్టుమని పదిమంది కంటే ఎక్కువ లేరు. అది బస్టాండు కాకపోయినా చుట్టుపక్క ఊర్లలో ఉన్న వారంతా అక్కడికే వస్తారు బస్సులకోసం.

కండువాతో ముఖం తుడుచుకొని బెంచీపైన కూర్చున్నాను మర్రిచెట్టు చూడ ముచ్చటగా ఉంది అప్పుడే లేత కులతోటి ఫలించింది. గుత్తులుగుత్తులుగా ఉన్నాయ్ ఎర్రటి పండ్లు! చిలుకలు, గోరువంకలు, కాకులు - ఇంకా రకరకాల పక్షులు కిలకిలమని వింతశబ్దం చేస్తూ పళ్ళను పొడుస్తున్నవి. కాకులు రెట్టలు వేస్తాయని భయపడి ఒకరిద్దరు వానినితమనెత్తిపిసూటిగాకూర్చోని వ్యక్తకాళ్ళుచివరి తరుమతున్నారు. అయినా అవి తిరిగి అక్కడే వాలునని

నేను వెళ్ళాల్సిన బస్సు ఎప్పుడు వస్తుందో ఒకాయనను విచారించాను. ఆయన వాచీచూచి ఇంకా అరగంట ఉందని చెప్పాడు. ఆలోపల ఎండలో నడచి వచ్చిన పేదకాస్తోత్రుతోవచ్చునను కున్నాను. పరిమంది ఒకచోట దిగితే ఊరికే ఉంటారా? వాటి రాజకీయ విషయాలపైనా, రాజకీయ ఎత్తుగుడులపైనా, తమతమ జీవితాలలో జరిగిన వింతవింత సంఘటనలను గూర్చి - అనర్గళంగా ఉపన్యాసములిస్తున్నారు. నేనూ యాంత్రికంగా వింటూ కూర్చున్నాను. నాకు ఆయాసంగా ఉండటంవల్ల వాళ్ళ వాదనలో కలుగ జేసుకోవాలనిపించలేదు.

అల్లంతదూరాన రోడ్డుపైన దుమ్ము రేగింది. దుమ్మును దూసుకుంటూ ముందుకు వస్తున్నది బస్సు. అదినేను వెళ్ళవలసిన బస్సుకాదు. ఇవతలినుంచి వస్తున్నది. దానికి వెళ్ళవలసినవారు ఇద్దరు ముగ్గురు లేచి నిలబడి ధోవతులు సర్దికట్టుకున్నారు. క్రింద పరచుకున్న కండువాలు దులిపి భుజాన వేసుకున్నారు. చూస్తుండగానే రొదచేసుకుంటూ వచ్చి ఆగింది బస్సు.

ఇద్దరు దిగారు. ఎక్కవలసినవారు ఎక్కారు డ్రైవరు క్రిందికిదిగి వచ్చాడు అంతటితో హాలుగైదు నిముషాలు ఆగుతుందని నిర్ధారణ చేసుకున్నాను. ఎందుకో బస్సులోని వాళ్ళను పరిశీలించి చూడాలనిపించింది. అందులో వాకు తెలిసినవాళ్లు ఎవరూలేరు. ఏకైకుళ్ళు పెద్దాయనను ఒకనిని చూస్తే అతనితో పరిచయం ఉన్నట్టు తోచింది. వాకూ అతనికీ ఏదో అవినాభావ సంబంధం ఉన్నట్టు మనస్సు ఘోషించింది. జాగ్రత్త నింపాదిగా ఆ యన ముఖంలోనికి దృష్టిని కేంద్రీకరించి చూడసాగాను అతడు ఒక్కసారివైపు పురికిరిచూశాడు. ఆ చూపులు నాకు క్రొత్తనిపించలేదు. హృదయం మూగగా మూగింది. మనస్సులో మెరవు మెరిసింది! కళ్ళలో

కథానిక

ఆనందబాష్పాలు నుళ్ళుతిరిగినై ....సందేహం లేదు! అతనే మాబాన్న!!

వయస్సుతోపాటు మనిషి చాలా మారిపోయి ఉన్నాడు. వెడల్పాటి నుదురు మరీ వెడల్పుగా రాచబాటలాగా తయారైంది....తలలో విరిసేసినట్టున్న వెంట్రుకలు అక్కడక్కడా నెరసి ఆయనకు నిండుదనాన్నిస్తున్నయ్....విలువైన స్లాక్సూ, పాంటూ, బూటూతొడిగేవాడు ఇప్పుడు ఖద్దరు అల్బాబెనుకుని తెల్లటి ఉమ్మెత్త పువ్వులాంటి ధోవతి కట్టుకుని పెద్దమనిషి తరహాగా ఉన్నాడు కాని మనిషి యొక్క బాహ్యరూపాన్ని చూచి అతని గుణగణాలకూ మనస్సుకూ విలువకట్టలేము!

వాలో ఇంతకాలంగా నిద్రాణమై ఉన్న మమకారమూ బంధమూ కట్టలు తెంచుకున్నవి. ఆ యన నన్నిప్పుడు గుర్తుపట్టారో—లేదో! డ్రైవరు ఎక్కితన సీట్లో కూర్చున్నాడు. హృదయపు లోతులనుండి పోటిదాకా వచ్చినపిలుపు వెలువడేలోగా బస్సు కదలిపోయింది! "బాన్నా" అన్న పిలుపు గాలిలోకలసి అనంతంలో ప్రతిధ్వనించింది! చూస్తున్నంతలోనేబస్సు దుమ్ము తెరల్లోమరుగు పడిపోయింది!

కాళ్ళీడ్చుకుంటూ వచ్చి బెంచీపైన కూలబడ్డాను, హృదయం భారమైంది! ఇరవై యేళ్ళ బాలేతజీవితాన్ని ఒక్కసారి వెనుతిరిగి చూడాలనిపించింది!

బాబాఖానీ సాగిస్తున్న బూరు పాగిస్తూనే ఉన్నారు.... తారురోడ్డు గాలిలోకెరటాలలోనికి పెగలు గ్రక్కుతూనేఉన్నది .... చెట్టుపైన కాకి గోల వినిపిస్తూనేఉంది....నేను ఆ పరిసరాల మధ్యనేఉన్నాను కాని నామనస్సు

(మిగతా 4వ పేజీలో)

ఇతర గ్రహాల జీవరాసితో సంబంధాలు సాధ్యమా?

రోదసిలో వాగరిక జీవులున్నారనేది అవాస్తవికమూ, శౌర్యమూఅయిన విషయమేమీ కాదు. మనవిజ్ఞాన శాస్త్రమూ సాంకేతిక శాస్త్రమూ ఇతర గ్రహాలలో వుండే వివేక జీవులతో మనం సత్యాత్మక సంబంధాలను నెలకొల్పుకోడానికి అవకాశాన్ని కలిగిస్తున్నాయి.

అలాంటి గ్రహాలు భూమికి చాలా దూరంలో వుండవచ్చు విశ్వం మన పొరకుటుంబానికి పరిమితమైలేదు. అందులో అనేక కోట్ల నక్షత్రాలున్నాయి మార్యునికి దగ్గరలోనున్న గ్రహాలలో మాత్రమే జీవులు ఉద్భవించారని అనుకోడాని వీలులేదు. ఇప్పుడున్న ఖగోళ శాస్త్రజ్ఞులకు కనబడేఇతర నక్షత్ర మండలాలలో బుద్ధిజీవులులేవని అనుకోడం ఇంకా ఎక్కువ పొరపాటు అవుతుంది

నక్షత్ర మండలంలో నున్న లక్షలాది నక్షత్రాలలో మన భూగోళాన్నిపోలిన గ్రహాలుండవచ్చు. అయితే వాటితో మనం సమాచార సంబంధాలను నెలకొల్పుకునే అవకాశం ఏదో వుంటుందా?

మన శాస్త్రజ్ఞులు పేసిన లెక్కల ప్రకారం 10 శాంతి సంవత్సరాల దూరంలోనున్న రెండు రాడారు కేంద్రాలు ఒకదానితో ఒకటి సమాచార సంబంధాలను కొనసాగించగలవు.అంటే పరిశారం, 1000 శాంతి సంవత్సరాల దూరంలో వున్న గ్రహాలమీద బుద్ధిజీవులు వుండవచ్చు. అయినప్పటికీ ప్రస్తుతపు రాడార్ ట్రాన్స్‌మిటర్ శక్తిని ఆరు రెట్లు ఎక్కువ చేస్తే అంత దూరంలో వున్న గ్రహాలతో కూడా సంబంధాలను నెలకొల్పుకోగల్గుతాం.

కాని ఇక్కడ మరొక చిక్కు వుంది అంత దూరాన వుండే వారికి మనం పంపే రేడియో సంకేతం 1000 సంవత్సరాలకు గాని అక్కడికి చేరదు అక్కడి నుంచి మనకు తిరిగి సమాధానం వచ్చే వరికి 2 వేల సంవత్సరాలవుతుంది. అందుచేత అది ఏమంత ఆశాజనకమైన విషయంగా కనిపించదు.

అందుచేత, మనకు ఇంకా దగ్గరలో మరొక వాంరికత వుండివుండవచ్చునే ఆశ ఒకటుంది, లేదా వారు రోదసిలోకి చాలా కాలం క్రిందటనే "వినగలిగిన వారందరికీ" కొన్ని రేడియో సంకేతాలను పంపి వుండవచ్చు

దీని అర్థం. ఆ రేడియో సంకేతాలకోసం మనం అన్వేషణ జరపాలి.అయితే ఆ సంకేతాలు ఎలా వుంటాయి? వాటికోసం ఎక్కడ అన్వేషించాలి? మనం రేడియో టెలిస్కోపుల దృష్టిని ఎటు తిప్పాలి? మనకు దగ్గరలోనున్న చిన్న నక్షత్రాలలో బుద్ధి జీవులున్నాయనే భావం మనకింతవరకు ఏమీలేదు.

వర్గీకరణ

ఇతర గ్రహాలలో వుండవచ్చునని కునే వాగరికతలు ఏ విధంగా వుంటాయో వర్గీకరణ చేయడంలో యువక సోవియట్ విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్త భౌతిక శాస్త్రంలోనూ, గణిత శాస్త్రంలోనూ డాక్టరేటు బిరుదు పొందిన. నికోలాయ్ కర్దషోవ్ చేసిన కృషి మనకెంతో సహాయపడుతుంది ఆవాగరికతలను ముఖ్యంగా మూడు

(మిగతా 4వ పేజీలో)

వాలెరీ లుతెస్కీ

కథాగాన ప్రకాశిక

(క్రిందటి వారం తరువాయి)

(6) యజ్ఞమునందు సామగానము

స్వరములు కలిగి అర్థోపేతములై వృత్తములతో గూడియుండునది ఋక్కుస్వరవిశేష యుక్తములు కలిగి గీతిగూడ మైన మంత్రము సామ అనబడును. పాద నియమముగాని వృత్తముగాని గీతియుగాని యుండక ఏవని యెవ్వరు చెప్పుదెట్లు చేయవలెనో, చేయకూడదో వేవి యుపదేశించుచు ప్రశ్లిష్టముగ కింపబడు వాక్యములు యజుస్సులు అనబడును. ఈ విషయమును గూర్చి జైమిని మహర్షి.

"శేషే యజుశ్శబ్దః"
"గీతిషు సామాఖ్యా."
"శేషే యజుశ్శబ్దః"

అను సూత్రములను మీమాంసా

"కథాగాన కళాపరిపూర్ణ"
"పండిత హరిదాసహంస"

పాతూరి మధుసూదనరావు

శాస్త్రమున కనిపించెను. పాదనియమము తోడను వృత్త నియమముతోడను వెలయు ఋక్కులు దేవతాస్తుతి పరములైనవి. స్తుతియందు సామగానము ఉండును. అపుడది గీతియైనది. స్తుతియు గీతియు భిన్నముగా లేవు. స్వరక్రమము వల్ల ఋక్కే సామమగును. దేవతా సంతుష్టి కొఱకు చేయదగు పనులను చెప్పవలయు నెడల స్తుతియు, గీతియు లేక ప్రలోభాత్మకముగ నుండు యజుస్సులు యజ్ఞరూపమును నిర్ణయించెడిముగనుండును. మంత్రములు సామరూపములై యజ్ఞములందు దేవతా సంతుష్టిసాధనములగును.

యజ్ఞమంతయు ఋగ్యజుస్సామ స్వరూపము. ప్రపంచమందలి ఐశ్వర్య మర్యాదలు యజ్ఞసాధ్యములు. పర్యవారణ పరమేశ్వరం గుణాభివర్ణనా స్వరూపమే కథయనబడును. అది సామ సంబంధముచేత, కథాగానమనబడును. కనుక కథాగానము యజ్ఞము. యజ్ఞమునకు సవిశేష బ్రహ్మమే లక్ష్యము. సవిశేష బ్రహ్మవర్ణనాపరమైన కథాగానము నిర్విశేష బ్రహ్మ ఎదానుభవముతో సన్నిహిత సాధనము. కథాగానము వాగ్యజ్ఞము. సరస్వతి కథాగానశరీరిణి. వచనము, ఛందస్సు, సామగానము అను మూడింటిలో ఏదిలోపించినను కథాగాన యజ్ఞమున పూర్ణత్వము సంభవించదు. సారస్వత యజ్ఞమున లోపము దేవతా ప్రీతిలోపించుటకు హేతువగును. మూడు వేదములను తెలిసినవారు త్రివిదులు. వారివద్ద అధ్యయనము చేయువారు త్రైవిద్యులు. వారేఆమ్నాయరూపమగు కథాగాన లక్షణము ననుసరింపగలరు. వారిశాఖవిషయముననమర్థతయుండును. వాక్కు ఛందస్సు. గానమనునవి కథాగానముయొక్క శరీరమునందు భాగములు. అవి అన్యోన్యము విడువని సంబంధము కలిగినవి. అయినను ప్రత్యేక లక్షణములు కలిగియున్నవి.

"అక్షరమసి, అచ్యుతమసి, ప్రాణసంశితమసి" అనుతైత్తిరీయ సంహితలో నున్న యజుస్సులు. ఇవి సామవేదము (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 3 17 6)నందును. ఇట్లే గానము చేయుటకు ఆధారమైన ఋక్కులు సామవేదమునందును, మఱియునిట్లే "దేవోవః సవితోత్పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ సూర్యస్య రశ్మిభిః" అను మంత్రము యజుస్సులలో పఠింపబడినది.ఇదే బ్రాహ్మణమునందు సావిత్ర్యర్చనమునందు ఋక్కుగాపఠింపబడినది."ఏతత్సామగాయన్నాస్తే" అను ప్రతిజ్ఞతో సామము యజుర్వేదమునందు అంగీకరింపబడినది. ఇట్లగుటచే వాక్కు, ఛందస్సు గానము అను ఈ మూడును లక్షణములు వేరుగానుండునేకాని ఇందు ఒకటి ఆధారము మఱొకటి ఆధేయము అనునట్టి భావముతో విడదీయుటకు వీలులేదు. వాక్కుతో సంబంధములేక ఛందస్సుగాని, అట్లే గానముగాని యుండుట పొసగదు. వాక్కు అనగా ఇచట ఆకారముతో సంబంధముగల ధ్వని విశేషము. అర్థ ప్రతిపాదకాక్షరములు లేనిధ్వనితో గానము చేయు పన్నుడు రథతరగానము అనిగాని తథంతర పా యనిగాని అనబడును. తథంతరగానము మిక్కిలి తేలికగా ఉచ్చరింపబడును. కాఠిన్యములేదు. "కనా-వత్సృత అక్షువత్, కస్త్వావత్యోమ దాహాం అభీషుణః." అనునవి అదిగా కలిగిన మూడు ఋక్కులు కనకుమనబడును. (శాట్యబ్రాహ్మణం 16-10) వీటియందు వామదేవ్య సామగానము న్నది. ఒకదాని కాదని మరొకదానిని గూర్చి చెప్పుట అతిదేశమనబడును. ఇక్కడ కనకీమ రథంతరంగాయతి", అను వాక్యము ననుసరించి "రథంతర సామగానముచేయుడు అన్నపుడు అభిశ్వాశూరశోనుమః" అనుఋక్కును గానముచేయుదురు. కాని కనకు లనబడు మంత్రమునుగానముచేయరు. ఏ మంత్రము (ఋక్కు)నందు ఏ సామ గుండునో ఆ సామగానము చేయవలసి వచ్చినపుడు ఆ మంత్రముచే అధ్యయనముచేయుట నియమము. అప్పుడు సామయు ఋక్కు అనునవి వేరయినవి కావు. శాస్త్రముచే చెప్పబడువదే నియమము.

"యఃశాస్త్రవిధి ముత్సృజ్య వర్తతే కామ కారతః
న స సిద్ధి మవాప్నోతి న సుఖం న పరాంగతిం"
గీతా 16-23

శా. ఎవరు వేదము చెప్పిన ధర్మమును విడిచి ఇచ్ఛవచ్చిన చొప్పున వర్తింతురో వారు కర్మఫలమును పొందరు. సుఖమును పొందరు, పరమైన గతిని పొందరు.అనుటచే ఏ దేవతకు ఏయేగానములో ఆగానములను వర్ణింపతగు స్తోత్రమునందు పాండిత్య మెటుబుండవలెనో ఆ పాండిత్యము నందు రసోత్పాదకశక్తిగలుగు సామగానమేదియో ఏ సమయమునందు ఉపయోగింపవలెనో ఇట్టి నియమములు శాస్త్రముచే చెప్పబడినవి. ఈ విజ్ఞానము లేక స్వేచ్ఛాగానము చేయుచో ఆ గానము ఫలప్రదము కాదు.

సామ అనగనే సామాన్యముగ గానము అను అర్థమును చెప్పుదురు విశేషముగా రథంతర సామ అనియు వామదేవ్య సామ అనియు బృహత్సామ అనియు ఇట్లెన్నియో ఇంకను అనేక నామములతో సామ చెప్పబడుచున్నది. ఇట్టియెడ ఏ మంత్రమున ఏమి సామ యుండునో అది అమ్నాయమునందు అతుర విశారములచే వెలయు సంజ్ఞల వలన గుర్తింపవచ్చును. లౌకిక గానమునందు స్వరముల యొక్క ఆరోహావరోహక్రమము ననుసరించి తెలియవచ్చును. లౌకిక గానమునందు "పరిగమపదని" అను సప్తస్వర సంజ్ఞలచే పలుకబడుచున్న ధ్వనులే అమ్నాయములందు "ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠ, కృష్ట" అనుసంజ్ఞలచే చెప్పబడినవి. ఇవి అవాంతర భేదములచే అనేక విధములుగా నున్నవి.

సామస్వరూపమును పరమాత్మను చెప్పనదికనుక పరోక్షరీయము, అనంతము అగు ఉద్గీథముగా ఛాందోగ్యోపనిషత్తు చెపినది. ఉద్గీథము అనబడు సామను ఉపాసి చుబాడు పరోక్షరీయ జీవనుడై పరోక్షరీయము లైన లోకములను జయించునని తదుపాసనాఫలము చెప్పబడినది.

ఋక్కు అనబడునది ఋక్కు (ఛందస్సు) ఛందస్సునకు సామ అనబడునది ప్రాణము. ఇట్లు ఋక్సామములను బాహ్యప్రాణము యోనులు (మూలములు). అవి ఋక్సామములకన్న భిన్నముగా లేవనుట పూర్వమే చెప్పబడెను. భిన్నత్వాపేక్షి సర్వకర్మఫలములకు విరోధహేతువగును. బాహ్యప్రాణములు మిథునము: ఇది ప్రణవమును సృజించును. ప్రణవము బాహ్యప్రాణములయొక్క ఏకీకరూపము. కార్యము కారణమునకన్న వేరుకాదు. ప్రణవమును ఉపాసి చువాడు బాహ్యప్రాణములను పాలించు పదముపొందును. ప్రణవాతురమే ఉద్గీథము. ఉపాసి చుహానియందు ఈ విధమైన ఉపాసన మిక్కిలి వీర్యమును కలుగచేయును ఉపనిషద్బోధ ననుసరించి ప్రణవమును ఎవరెట్లు ఉపాసింతురో వారు అట్టి ఫలమును పొందుదురు.

ఉద్గీథము:-ఉత్ అనగా మూలాధారమునుండి పైకివచ్చునది. ప్రాణాపాన సంధిలో వెలయు వ్యానము యొక్క శక్తి బదురాయమున పైకివచ్చి పైభరిగా పరిణమించును కనక ఇది ప్రాణ స్వరూపము. ప్రాణమునకన్న వేరుగా

(మిగతా 4వ పేజీలో)

కథాగాన ప్రకాశిక

(శివ శేష తరువాయి)

సుఖమని సామరూపము। ఇది స్వర్గమును స్తోత్రమునేయును। దేవతలు సంతోషింతురు। గీః అనగా వాక్కు। ఇది యజ్ఞ శ్వేతము యొక్క రూపము।

దీనివలన దేవతాత్మవిశ్వాసులకు హవిస్సుల పొందగుట జరుగును। రథం అనగా శరీరమును ధరించు అన్నము। ఋగ్వేదము దీని రూపము। దీనియందు సామ యుండును।

ఉక్థ గీ, రథం అనునవి క్రమముగా మార్యుడు, అంతరాత్మను భూమి అనునవి ఆశ్రయముగా నుండును।

ఉద్గీథము రస స్వరూపము। సర్వ ప్రాణులకు ఆధారము।

కథ

శాలావత్యుడను మహర్షి పేరు గల శిష్యుడు, శైశిరి యనుడను మహర్షి పేరుగల దాల్భ్యుడు, శైశిరిలను మహర్షి నామముగల ప్రవాహణుడు వారు ముప్పురు ఉద్గీథమును గూర్చి వాగుగా తెలిసినవారు। ఈ ముప్పురు ఉద్గీథమునుగూర్చి చర్చించ తొనుటకు ఒకరోట చేరిరి।

ప్రవాహణుడు వారిద్దరనుచూచి "మీరు బ్రాహ్మణులు। మీ మాట విందును మీకు చెప్పుడు!" అనెను। అంతట దాల్భ్యునితో

శిలకుడు-సామమునకు గతి యేమి? అని దాల్భ్యుని అనుమతితో అడిగెను।

దాల్భ్యుడు:-ప్రాణము అని ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను

శిలకుడు:-ప్రాణమునకు గతియేమి?

దాల్భ్యుడు:-అన్నము

శిలకుడు:-అన్నమునకు గతి యేమి?

దాల్భ్యుడు.-జలము

శిలకుడు-జలమునకు గతి యేమి?

దాల్భ్యుడు:-స్వర్గము.

శిలకుడు:-స్వర్గమునకు గతియేమి?

దాల్భ్యుడు:-స్వర్గమునుదాటి సామ మరొకచోట పొందుటలేదు కనుక సామ స్వర్గమును స్తోత్రముచేయును కనుక సామ స్వర్గమునందే ప్రతిష్ఠితమగును అనెను.

శిలకుడు:-సామ స్వర్గము ప్రతిష్ఠితముకాదు। అంతటితో సామ ఆగి యుండునని ఎవరు పలుకుచున్నారో వారితో "నీకల పగిలిపోవును" అని చెప్పుము! అనెను।

దాల్భ్యుడు-అయ్యో! ఇట్లని నీవ అన చెలిసికొంటివి।

శిలకుడు-తెలిసికొనుము! స్వర్గమునకు గతియేమి? చెప్పుము

దాల్భ్యుడు-ఈ లోకము

శిలకుడు.-ఈ లోకమునకు గతి యేమి?

దాల్భ్యుడు:-ఈ లోకమున కన్న మించి ఇతరమైన సామపొందదు। కనుక సామ ఈ లోకమందే ప్రతిష్ఠించుచదము। సామ ప్రతిష్ఠను పొందుచున్నదికదా! ఇట్లు పలుక ప్రవాహణుడు విని,

ప్రవాహణుడు అట్లనకుము! ఈ లోకమునందే సామను ప్రతిష్ఠితమను జానితో "నీకల పగులును" అని చెప్పుము అనెను

దాల్భ్యుడు.-అయ్యో! దీనిని నీవద్ద తెలిసికొంటిని.

ప్రవాహణుడు:-తెలిసికొనుము.

శిలకుడు:-ఈ లోకమునకు గతి యేమి?

ప్రవాణుడు:-అంతరిక్షము। అంతరిక్షము నుండి కదనశల భూతములును కలుగుచున్నవి। మఱియు లయించుచున్నవి। అంతరిక్షము సిద్ధము అదే అన్నింటికి పరాయణము। కనుక సామ అంతరిక్షమునందు ప్రతిష్ఠితము। అదే పరోవరీయము ఉద్గీథ సామోపాసకుడు పరోవరీయము లైనలోకములను జయించును అనెను।

ఛాందోగ్యము అ 1 ఖండరుండి

కట్లు సామయొక్క ప్రాణత్వము చెప్పబడినది। సామ అనేక విధములుగా నున్నట్టు శరీరస్వామి మీ మాంసాత్మ్యమునకు ఇటు పలికెను।

"సామ నేదే సమాప్తి గీత్యుపాయాః। అహం ఇమే గీత్యుపాయాస్తు। ఉచ్యతే; గీతిర్నామ ప్రకియాహ్యాత్మ్యంతర ప్రయత్నేన తి స్వరవిశేషాణా మభివ్యక్తిః సామ శబ్దాభిధాన్యా। సా నిశ్చిత ప్రమాణా ఋచిగీయతే। తత్పాదాత్మకాయ మృగతర విశ్లేషా విశ్లేషణ మథ సో నిరాకృ స్తోత్రఇత్యేవ మాదగ్ని పర్యేవ సామ్నాం నే సమాప్త్యాయంతే"

అ. సామ వేదమున గీతి సాధనములు సమాప్తమగా నున్నవి। గీత్యుపాయములు। మరియు చెప్పుచున్నారు। తి యనగా అవ్యయంతరి ప్రయత్నమున పుటిన ధ్వని విశేషములను ప్రకటించు శబ్దమే నిగీతి। ప్రణవమును ఋక్కునందు గానముచే బయలు। గీతిని సంపాదించు శబ్దమే ఈ ఋక్కుల యొక్క అక్షర సంబంధమే ఋక్కులు విశేషము నిర్ణయము అభ్యాసము విరామము స్తోత్ర ఈ మైదలైన వన్నియు సామ మన్నయిమును దు శ్రుతి మగుచున్నవి।

స్తోభాక్షరములు సమాప్తి యొక్క రూపము గుర్తింపవచ్చును। వర్ణరూపమునకన్న పైగా సామరూపము అతిశయించు అతిశాక్షరములకలది స్తోభ అని పలుకుదు।

అతిశయ ఋక్కులు విశ్లేషణవర్ణ స్తోభః" ఛందసు నందు వర్ణాధిక్యమున్నపుడు అది ఋక్కుకు కన్న పైగా నుండు లక్షణముగల వర్ణమగును। అది స్తోభ అవబడును। ఇట్లన్న పొయబాహార్య వశ వశము। శోకమువంటిను వశయంతును ప్రకృతార్థ మాచకము కాని। కాల శేషము మాత్రమే ప్రధానగా నుండు నదియు మిక్కిలి వేదముగతుండియు ఉ॥ బడువని అగుశబ్దరాశి స్తోభయన బడును। ఇది స్తోభలక్షణము। ఇది సామ యొక్క సూచివిధిన్నతను గుర్తింప చేయును।

"స్తోభాక్షర సంకేతములు

"అ॥ ॥ వర్ణాలో హాంతి శాంతో। శాయు, స్థానాకార। శృంద్రమా, అధ కారః। అస్మిహాకారోగ్నిర కారః। ఆదిత్య ఉకారః। సేహావ ఏకారో। విశ్వేదేవా ఐకారః। ఇ॥ రః। ప్రజాపతి ర్హ్యకారః ప్రాణః వ్యరోన, యా కాస్వీరాత్ - న కి నివ యోపానవసు సామ వం బధ్నుతాంది కనుక సామానయగ ముగా నుండు స్తోభ అక్షరములయొక్క భావము సామ బడునున్నది।

"హాంకార" కారము సామ నుండుచుండు నపుడు ఆదిరథంతర సామ అవబడుగ। రథం తరసామలో హాంకారము అనుచు ప్రసిద్ధములగు స్తోభ అక్షరములు। రథంతరము రథంతర సామ పృథివీ దృష్టి కలిగి ఉపాసింప బడినది। "ఇయం రథంతరః" శ్రుతి। "హాంకార" కారము సామ దేవసామలో ప్రసిద్ధస్తోభ। ఇది వాయు దృష్టిచేకలిగి ఉపాసింప తగినది। "వాయుః పృథివ్యైవ రథం తతో సామదేవ్యం సామాభవత్" శ్రుతి।

"ఆథ" కారము అగ్నిదృష్టిచే ఉపాసింప తగినది। అన్నము నందు ప్రాణ తత్త్వము। ధరాతమునకు అక్షరమున కను సామ్యముకల్గుది। ఆథ కారమున నున్న అక్షరము చంద్రుడిగాను దుకు ఉన్నది।

"ఇహ" కారమనగది పోళ। ఇది అత్మదృష్ట్యా ఉపాస్యము "ప్రత్యక్షో హ్యాత్మా ఇహ" అని చెప్పబడుచున్నది। ఆత్మయనునది మొదట అప్రత్యక్షము నిమ్నుట ప్రత్యక్షము అను భావము ఇ, హ అనుస్తోభ మాచించును। కనుక ఇహ (ఇచం) అనవ సదేశము।

"ఈ కారస్తోభ అగ్నిదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। ఈ యను స్తోభాక్షరము ఏ పొను గుండుటయో ఆ సామ అగ్ని స్తోత్రమునకుసంబంధించిన పైయుండును। "ఈ" కారస్తోభ ఆదిత్యుడు అధిష్ఠేయ తగా నుండు ది। ఆదిత్య దృష్ట్యా ఉర్ధ్వ మున మండ నది కనుక ఉపాస్యుగా చేయతగినది।

"ఏ" కారస్తోభ నివపొదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। నివపొమునందది అస్తోవించుటను తెలుపు శబ్దము। ఏకారము, సామాన్యముగా అవ్యయంతరి ప్రయత్నమున పుటిన ధ్వని విశేషములను ప్రకటించు శబ్దము నిగీతి। ప్రణవమును ఋక్కునందు గానముచే బయలు। గీతిని సంపాదించు శబ్దమే ఈ ఋక్కుల యొక్క అక్షర సంబంధమే అనగా సామసంబంధము। నే సంస్కారపబడిన ఋక్కు (చందము) దేవతా ప్రియతరమగు గీతియగు చున్నది।

ఇక వాక్యాలయము ఉద్గీథ నిత్యయందు స్వరము। గూర్చి చెప్పునపుడు సామ సంబంధము పర్వస్వరములకు స్థానమనియు అందులేని సంపద పేరుగ శేష నియు అది శుభప్రదమైన వర్ణమునకు ఆశ్రయమనియు। కాని తుంది।

"తస్యహైతస్యసామ్నో యః మవర్ణం వేద భవతి హాస్య మవర్ణం తస్య వై పశవ ఏవ మవర్ణం"

ఉద్గీథ సంబంధమైన సామయందు శోభన వర్ణము నవరుగు స్తితితో అతనికి మవర్ణము అనగా శేషమ్ము మంచి వర్ణము సంతము లభ్యర్థము కలుగును। ఉద్గీథ:మున దలి స్వ శేష మవర్ణము అని వాక్యార్థము।

వర్ణాధిక్యమును గూర్చి "అగ్ని హోత్రాహో" అను ఋక్కుపరుగుగల అశారస్థానమున ఓ శాకము మ చేర్చి నపుడు। శోకమువంటిను వశయంతును ప్రకృతార్థ మాచకము కాని। కాల శేషము మాత్రమే ప్రధానగా నుండు నదియు మిక్కిలి వేదముగతుండియు ఉ॥ బడువని అగుశబ్దరాశి స్తోభయన బడును। ఇది స్తోభలక్షణము। ఇది సామ యొక్క సూచివిధిన్నతను గుర్తింప చేయును।

"స్తోభాక్షర సంకేతములు

"అ॥ ॥ వర్ణాలో హాంతి శాంతో। శాయు, స్థానాకార। శృంద్రమా, అధ కారః। అస్మిహాకారోగ్నిర కారః। ఆదిత్య ఉకారః। సేహావ ఏకారో। విశ్వేదేవా ఐకారః। ఇ॥ రః। ప్రజాపతి ర్హ్యకారః ప్రాణః వ్యరోన, యా కాస్వీరాత్ - న కి నివ యోపానవసు సామ వం బధ్నుతాంది కనుక సామానయగ ముగా నుండు స్తోభ అక్షరములయొక్క భావము సామ బడునున్నది।

"హాంకార" కారము సామ నుండుచుండు నపుడు ఆదిరథంతర సామ అవబడుగ। రథం తరసామలో హాంకారము అనుచు ప్రసిద్ధములగు స్తోభ అక్షరములు। రథంతరము రథంతర సామ పృథివీ దృష్టి కలిగి ఉపాసింప బడినది। "ఇయం రథంతరః" శ్రుతి। "హాంకార" కారము సామదేవసామలో ప్రసిద్ధస్తోభ। ఇది వాయు దృష్టిచేకలిగి ఉపాసింప తగినది। "వాయుః పృథివ్యైవ రథం తతో సామదేవ్యం సామాభవత్" శ్రుతి।

"ఆథ" కారము అగ్నిదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। అన్నము నందు ప్రాణ తత్త్వము। ధరాతమునకు అక్షరమున కను సామ్యముకల్గుది। ఆథ కారమున నున్న అక్షరము చంద్రుడిగాను దుకు ఉన్నది।

"ఇహ" కారమనగది పోళ। ఇది అత్మదృష్ట్యా ఉపాస్యము "ప్రత్యక్షో హ్యాత్మా ఇహ" అని చెప్పబడుచున్నది। ఆత్మయనునది మొదట అప్రత్యక్షము నిమ్నుట ప్రత్యక్షము అను భావము ఇ, హ అనుస్తోభ మాచించును। కనుక ఇహ (ఇచం) అనవ సదేశము।

"ఈ కారస్తోభ అగ్నిదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। ఈ యను స్తోభాక్షరము ఏ పొను గుండుటయో ఆ సామ అగ్ని స్తోత్రమునకుసంబంధించిన పైయుండును। "ఈ" కారస్తోభ ఆదిత్యుడు అధిష్ఠేయ తగా నుండు ది। ఆదిత్య దృష్ట్యా ఉర్ధ్వ మున మండ నది కనుక ఉపాస్యుగా చేయతగినది।

"ఏ" కారస్తోభ నివపొదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। నివపొమునందది అస్తోవించుటను తెలుపు శబ్దము। ఏకారము, సామాన్యముగా అవ్యయంతరి ప్రయత్నమున పుటిన ధ్వని విశేషములను ప్రకటించు శబ్దము నిగీతి। ప్రణవమును ఋక్కునందు గానముచే బయలు। గీతిని సంపాదించు శబ్దమే ఈ ఋక్కుల యొక్క అక్షర సంబంధమే అనగా సామసంబంధము। నే సంస్కారపబడిన ఋక్కు (చందము) దేవతా ప్రియతరమగు గీతియగు చున్నది।

ఇక వాక్యాలయము ఉద్గీథ నిత్యయందు స్వరము। గూర్చి చెప్పునపుడు సామ సంబంధము పర్వస్వరములకు స్థానమనియు అందులేని సంపద పేరుగ శేష నియు అది శుభప్రదమైన వర్ణమునకు ఆశ్రయమనియు। కాని తుంది।

"తస్యహైతస్యసామ్నో యః మవర్ణం వేద భవతి హాస్య మవర్ణం తస్య వై పశవ ఏవ మవర్ణం"

ఉద్గీథ సంబంధమైన సామయందు శోభన వర్ణము నవరుగు స్తితితో అతనికి మవర్ణము అనగా శేషమ్ము మంచి వర్ణము సంతము లభ్యర్థము కలుగును। ఉద్గీథ:మున దలి స్వ శేష మవర్ణము అని వాక్యార్థము।

"ఓ కారస్తోభ అగ్నిదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। ఓ యను స్తోభాక్షరము ఏ పొను గుండుటయో ఆ సామ అగ్ని స్తోత్రమునకుసంబంధించిన పైయుండును। "ఓ" కారస్తోభ ఆదిత్యుడు అధిష్ఠేయ తగా నుండు ది। ఆదిత్య దృష్ట్యా ఉర్ధ్వ మున మండ నది కనుక ఉపాస్యుగా చేయతగినది।

"ఔ" కారస్తోభ నివపొదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। నివపొమునందది అస్తోవించుటను తెలుపు శబ్దము। ఔకారము, సామాన్యముగా అవ్యయంతరి ప్రయత్నమున పుటిన ధ్వని విశేషములను ప్రకటించు శబ్దము నిగీతి। ప్రణవమును ఋక్కునందు గానముచే బయలు। గీతిని సంపాదించు శబ్దమే ఈ ఋక్కుల యొక్క అక్షర సంబంధమే అనగా సామసంబంధము। నే సంస్కారపబడిన ఋక్కు (చందము) దేవతా ప్రియతరమగు గీతియగు చున్నది।

ఇక వాక్యాలయము ఉద్గీథ నిత్యయందు స్వరము। గూర్చి చెప్పునపుడు సామ సంబంధము పర్వస్వరములకు స్థానమనియు అందులేని సంపద పేరుగ శేష నియు అది శుభప్రదమైన వర్ణమునకు ఆశ్రయమనియు। కాని తుంది।

"తస్యహైతస్యసామ్నో యః మవర్ణం వేద భవతి హాస్య మవర్ణం తస్య వై పశవ ఏవ మవర్ణం"

ఉద్గీథ సంబంధమైన సామయందు శోభన వర్ణము నవరుగు స్తితితో అతనికి మవర్ణము అనగా శేషమ్ము మంచి వర్ణము సంతము లభ్యర్థము కలుగును। ఉద్గీథ:మున దలి స్వ శేష మవర్ణము అని వాక్యార్థము।

"ఓ కారస్తోభ అగ్నిదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। ఓ యను స్తోభాక్షరము ఏ పొను గుండుటయో ఆ సామ అగ్ని స్తోత్రమునకుసంబంధించిన పైయుండును। "ఓ" కారస్తోభ ఆదిత్యుడు అధిష్ఠేయ తగా నుండు ది। ఆదిత్య దృష్ట్యా ఉర్ధ్వ మున మండ నది కనుక ఉపాస్యుగా చేయతగినది।

"ఏ" కారస్తోభ నివపొదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। నివపొమునందది అస్తోవించుటను తెలుపు శబ్దము। ఏకారము, సామాన్యముగా అవ్యయంతరి ప్రయత్నమున పుటిన ధ్వని విశేషములను ప్రకటించు శబ్దము నిగీతి। ప్రణవమును ఋక్కునందు గానముచే బయలు। గీతిని సంపాదించు శబ్దమే ఈ ఋక్కుల యొక్క అక్షర సంబంధమే అనగా సామసంబంధము। నే సంస్కారపబడిన ఋక్కు (చందము) దేవతా ప్రియతరమగు గీతియగు చున్నది।

ఇక వాక్యాలయము ఉద్గీథ నిత్యయందు స్వరము। గూర్చి చెప్పునపుడు సామ సంబంధము పర్వస్వరములకు స్థానమనియు అందులేని సంపద పేరుగ శేష నియు అది శుభప్రదమైన వర్ణమునకు ఆశ్రయమనియు। కాని తుంది।

"తస్యహైతస్యసామ్నో యః మవర్ణం వేద భవతి హాస్య మవర్ణం తస్య వై పశవ ఏవ మవర్ణం"

ఉద్గీథ సంబంధమైన సామయందు శోభన వర్ణము నవరుగు స్తితితో అతనికి మవర్ణము అనగా శేషమ్ము మంచి వర్ణము సంతము లభ్యర్థము కలుగును। ఉద్గీథ:మున దలి స్వ శేష మవర్ణము అని వాక్యార్థము।

"ఔ కారస్తోభ అగ్నిదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। ఔ యను స్తోభాక్షరము ఏ పొను గుండుటయో ఆ సామ అగ్ని స్తోత్రమునకుసంబంధించిన పైయుండును। "ఔ" కారస్తోభ ఆదిత్యుడు అధిష్ఠేయ తగా నుండు ది। ఆదిత్య దృష్ట్యా ఉర్ధ్వ మున మండ నది కనుక ఉపాస్యుగా చేయతగినది।

"ఓ" కారస్తోభ నివపొదృష్ట్యా ఉపాసింప తగినది। నివపొమునందది అస్తోవించుటను తెలుపు శబ్దము। ఓ